

2. *Льїн В. В.* Фінансова цивілізація / В. В. Льїн. – К. : Книга, 2007. – 528 с.
3. Макроэкономические тенденции. Январь 2012 // Официальный сайт Внешэкономбанка. – Режим доступа : <http://www.veb.ru/common/upload/files/veb/analytics/macro/201201.pdf>.
4. *Малкина М. Ю.* К вопросу о показателях достаточности денежной массы и качестве денег в экономике / М. Ю. Малкина // Научный вестник Уральской академии государственной службы. – 2010. – № 1 (09). – Режим доступа : <http://vestnik.uara.ru/ru-ru/authors/45/>.
5. *Носов О. Ю.* Підвищення рівня монетизації української економіки та інфляція / О. Ю. Носов // Економічний простір. – 2009. – № 24. – С. 169–175.
6. *Переверзев И.* Денег много не бывает / И. Переверзев, В. Калабин : Эксперт Казахстан. – 2012. – № 9 (350). – 5 марта. – Режим доступа : <http://expert.ru/kazakhstan/2012/09/deneg-mnogo-ne-byivaet/>.
7. *Ротбард М.* Государство и деньги / М. Ротбард ; пер.с англ. и фр. ; под ред. Гр. Сапова. – Челябинск : Социум, 2003. – 166 с.
8. *Рябинина Л. Н.* Деньги и кредит : учебное пособие / Л. Н. Рябинина. – К. : Центр учебной лит-ры, 2008. – 602 с.
9. *Садков В.* О целевых ориентирах уровней монетизации экономики и инфляции с позиции конечных результатов развития общества / В. Садков, И. Греков // Общество и экономика. – 2008. – № 5. – С. 3–22.
10. *Фридман М.* Монетарная история Соединенных Штатов. 1867 – 1960 / М. Фридман, А. Шварц ; пер.с англ. – К. : Изд-во “Ваклер” в форме ООО, 2007. – 880 с.

Надійшла до редколегії 26.06.2012 р

УДК 338.23

Л. М. МІЛАШ

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ В КОНТЕКСТІ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ ТА МЕХАНІЗМІВ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ

Проаналізовано науковий підхід визначення терміну “економічна безпека держави”. Розглянуто економічну безпеку як комплекс фінансових, економічних і соціальних аспектів (стандартів) функціонування держави в наявних політичних та правових умовах. Визначено фінансовий контроль як функцію держави по формуванню та ефективному розподілу бюджетних і позабюджетних коштів, накопичень, використання та закупівлю державного майна, що є важливим фактором забезпечення економічної та фінансової безпеки держави.

Ключові слова: державний фінансовий контроль, бюджетний процес, державні фінанси, економічна безпека.

The article analyses the scientific approach, the definition of “economic security of the state”. Considered the economic security as a set of financial, economic and social aspects (standards) of functioning of the state to the existing political and legal conditions. Defined financial control as a function of the state to create and efficient allocation of budgetary and extra-budgetary funds, accumulation, use and purchase of the state as an important factor of economic and financial security of the state.

Key words: state financial control, budget process, Public Finance, economic security.

Наше дослідження полягає у виявленні особливостей механізму забезпечення економічної безпеки України через визначення ефективності бюджетних програм у поєднанні з контролем за використанням бюджетних коштів. Економічна безпека держави є однією з найважливіших ланок єдиної системи національної безпеки, що представляє комплекс заходів з забезпечення захисту національних інтересів. Економічна безпека держави розглядається як стан національної економіки, який дає змогу зберігати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз і здатний задовольняти потреби особи, сім'ї, суспільства та держави [1].

Актуальність наукових досліджень з цього питання дозволяють визначити пошук пріоритетів державної економічної політики. В Україні поняття “економічна безпека” визвало справжній науковий інтерес на початку 1990-их рр. Одним з піонерів дослідження питань з економічної безпеки, після написання підручника “Економічна безпека держави”, можна вважати Г. Пастернак-Таранушенка, який визначає, що “економічна безпека – це стан держави, що забезпечує можливість створення і розвитку умов для плідного життя її населення, перспективного розвитку її економіки в майбутньому та зростання добробуту її мешканців” [4, с. 29].

На початковому етапі увагу науковців було прикуто виключно до питань економічної безпеки. Але за нинішньої кризової ситуації, що має місце в світовій фінансовій системі, роботи вітчизняних і зарубіжних вчених та практиків все більше присвячуються аналізу значення та місця державних фінансів, що забезпечують стабільний та ефективний розвиток держави .

А. Єпіфанов приходять до висновку, що ключовим моментом є здатність держави зберігати досягнутий рівень економічного розвитку незалежно від внутрішніх та зовнішніх загроз [6, с. 12]. При цьому питання фінансової безпеки як підсилення економічної безпеки держави набуває особливого значення.

На думку низки зарубіжних науковців, економічна безпека повинна відповідати по-перше, збереженню економічної самостійності країни, її здатності приймати виважені, самостійні рішення на захист власних інтересів щодо розвитку національної економіки, по-друге, збереженню стабільності досягнутих соціально-економічних стандартів рівня життя населення, в поєднанні з їх подальшим поліпшенням.

З точки зору багатьох науковців важливим фактором забезпечення економічної безпеки є економічна політика держави. Міждержавні відмінності в проведенні економічної політики вчені зводять до різних масштабів участі держави в економічному житті. Так основними напрямками економічної політики держави за класифікацією А. Іларіонова є: бюджетна політика; грошова

політика; валютна політика; державне підприємство та зовнішньоторговельна політика. О. Кузнєцова характеризує економічну безпеку як інтегральну характеристику всіх сфер життєдіяльності держави.

Метою цієї статті є спроба розглянути взаємозв'язок між проголошеним курсом на проведення реформ в Україні у сфері державних фінансів через забезпечення контролю за використанням бюджетних коштів та ефективністю бюджетних програм і проблемою забезпечення економічної безпеки держави. При цьому економічну безпеку розглянуто як комплекс фінансових, економічних і соціальних аспектів (стандартів) функціонування держави в наявних політичних та правових умовах, який у довгостроковій перспективі має забезпечити поліпшення якості цих стандартів за умов високого ступеня незалежності та забезпечення безпеки від впливу зовнішніх та внутрішніх загроз. Досліджуючи фінансовий контроль як функцію держави по формуванню та ефективному розподілу бюджетних і позабюджетних коштів, накопичень, використання та закупівлю державного майна визначаємо, що він виступає важливим фактором забезпечення економічної та фінансової безпеки держави.

Економічна безпека як інструмент реалізації національних економічних інтересів впливає на весь комплекс економічних відносин: виробництво, розподіл, обмін і споживання матеріальних благ. З іншого боку, як базис національної економічної системи, економічна безпека є найважливішою умовою, що визначає характер розвитку всього комплексу економічних відносин [7, с. 304].

Тобто, під забезпеченням економічної безпеки держави слід розуміти поєднання фінансового, економічного та соціального потенціалів в наявних політичних та правових умовах, що мають сприяти довгостроковому виробництву максимальної кількості економічних і соціальних ресурсів у розрахунку на одиницю населення в умовах ефективного використання наявних ресурсів та головне, держава повинна певною мірою мати високу ступінь незалежності від стратегічних партнерів та країн – сусідів, оперативно реагувати на зовнішні та внутрішні загрози.

Забезпечення економічної безпеки має бути невід'ємною функцією всіх гілок влади: законодавчої, виконавчої та судової та забезпечуватись чіткою координацією всіх суб'єктів у сфері забезпечення економічної безпеки через механізми контролю за динамікою економічних процесів і використанням державних фінансів.

Фінанси займають окрему позицію в системі економічної безпеки держави, вони мають формувати доходи та накопичення суб'єктів фінансового ринку та держави з метою подальшого розподілу та інвестування. Державні фінанси через реалізацію функцій держави прямо впливають на всі економічні та соціальні процеси. До системи державних фінансів можна віднести:

- державний бюджет;
- державний борг;
- державний кредит і державні закупівлі;
- резервний фонд;
- фінанси державних позабюджетних фондів;
- фінанси державних підприємств.

Важливим фактором і дієвим механізмом бюджетного фінансового контролю на всіх стадіях виконання бюджетного процесу є публічність (ст. 28 БКУ) фінансових взаємовідносин, а також ефективність використання державних фінансів.

Загрози економічній безпеці держави в контексті бюджетної політики можна поділити на зовнішні та внутрішні. Внутрішніми загрозами, вочевидь, є незбалансована бюджетна політика, невизначеність пріоритетів витрачання державних фінансів на інфраструктурно-інноваційний розвиток економіки, зловживання під час державних закупівель, які в певній мірі пов'язані з прогалинами в законодавстві і, як наслідок, – лише фіксація порушень у ході реалізації бюджетного контролю без очевидних проявів до відшкодування втрат у результаті неефективного використання грошових ресурсів держави під відповідні цільові програми.

Серед зовнішніх загроз системі державних фінансів слід відзначити таке:

– висока мобільність і динаміка світових фінансів та, зокрема фінансового сектора економіки;

– відсутність умовних кордонів в глобальній фінансовій мережі;

– залежність національної економіки та, зокрема, залежність виконання Державного бюджету від зовнішніх запозичень, які певною мірою використовуються в якості короткострокового спекулятивного капіталу.

Найменш дослідженою і заключною сферою знань є державний контроль та оцінка ефективності системи державних фінансів. Контроль дозволяє здійснювати адекватні управлінські заходи з метою своєчасного виявлення відхилень в бюджетному процесі. Тому до основних принципів забезпечення економічної безпеки України в бюджетній політиці слід віднести дотримання законності та забезпечення контролю на всіх етапах бюджетного процесу. Повнота надходжень до державної скарбниці податків і зборів, механізми залучень та запозичень, а також ефективність використання бюджетних коштів є предметом безперервного контролю органів, що забезпечують економічну безпеку. Пропонуємо розглядати контроль за використанням бюджетних коштів як важливу складову бюджетної політики в частині забезпечення економічної безпеки держави.

Виявленню особливостей механізму забезпечення економічної безпеки України через визначення ефективності бюджетних програм у поєднанні з контролем за використанням бюджетних коштів сприяють такі виклики (фактори):

1. Очікування тривалого стану рецесії найбільших економік світу, загострення фінансових протиріч у зв'язку з необхідністю переміщення глобального економічного балансу в бік країн, що розвиваються.

2. Глобальна фінансова стабільність, наразі, залежить від співпраці на міжнародному рівні з обов'язковим жорстким регулюванням на національному рівні.

3. Знаходження в активній стадії процесу реформування державних фінансів України, в умовах певної нестабільності світових фінансових ринків.

4. Проведення завершальної фази основних регулятивних реформ, що приведе до більш високого рівня видатків у сфері державних фінансів.

Проблематичним завжди залишається питання виконання бюджету. Держава у зв'язку з цим розглядається як інструмент перерозподілу валового внутрішнього продукту. Пріоритети такого розподілу залежать від ступеня впливу держави на економічні процеси. Збереження контролюючої та розподільчої функцій у національних економіках країн, що розвиваються, за умов глобалізації дає можливість відстоювати національні інтереси – тобто забезпечувати відповідний рівень її економічної безпеки.

Об'єктом бюджетного контролю виступають грошові, розподільчі процеси при формуванні і використанні грошових фондів держави і місцевих органів самоврядування. Тому для забезпечення чіткого контролю за витрачанням коштів держави слід, насамперед, розмежувати функції, які мають загальнодержавний характер, й функції чисто місцевого значення між рівнями управлінських структур у системі органів влади, відповідно до Конституції України, законів України “Про місцеве самоврядування та “Про Кабінет Міністрів України”.

Бюджетний контроль є невідомою складовою загального фінансового контролю, в якій об'єктивною основою виступає контрольна функція фінансів. Бюджетний контроль – це сукупність заходів, які проводять державні органи, пов'язані з перевіркою законності, доцільності і ефективності утворення, розподілу і використання грошових фондів держави і місцевих органів самоврядування.

Основні завдання бюджетного контролю: дотримання процедури складання, розгляду і затвердження бюджету, а також його виконання; дотримання бюджетного і податкового законодавства; контроль за правильністю формування дохідної частини бюджету; перевірка ефективності і цільового використання бюджетних коштів і коштів позабюджетних фондів; контроль за правильністю ведення бухгалтерського обліку і звітності; виявлення резервів збільшення дохідної бази бюджету держави; контроль за реалізацією механізму міжбюджетних відносин.

Безпосереднім предметом бюджетного контролю виступають усі стадії бюджетного процесу. Особливої уваги, на наш погляд, потребують механізми бюджетного контролю за закупівлю товарів, робіт і послуг, що здійснюються за рахунок бюджетних коштів. Основний порядок проведення перевірок державних закупівель контролюючими органами визначається Законом України “Про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти”.

На сьогодні державний фінансовий контроль здійснюють Верховна Рада, Кабінет Міністрів, Національний банк, Міністерство фінансів, Фонд державного майна, Рахункова палата, Державна податкова служба та інші державні органи згідно з чинним законодавством. Разом з тим існуюча система державного фінансового контролю не дає Кабінетові Міністрів України змоги повною мірою проводити глибокий аналіз та оцінку системи державного управління в окремих сферах соціально-економічної діяльності.

До основних недоліків системи державного контролю можна віднести те, що переважна більшість контрольних-перевірочних процедур має фіскальний характер, існуючі процедури попереднього та поточного контролю в межах діючої системи фінансового контролю є недостатньо врегульованими, що приводить до

роз'єднаності дій кожного з органів виконавчої влади, дублювання їх функцій, неможливості прийняття якісних експертних управлінських рішень. Важливо відзначити, що ст. 26 Бюджетного кодексу закладає законодавче підґрунтя для побудови нової моделі контролю за використанням бюджетних коштів, що розглядається як постійний комплексний управлінський процес визначення і аналізу ризиків з метою їх упередження чи обмеження, не доводячи розвиток ситуації до стадії пост-фактум, тобто фіксації бюджетного правопорушення.

Необхідною умовою забезпечення ефективності фінансового контролю є оптимальність і системність дій контролюючих органів. Іншими словами, фінансовий контроль не може бути ефективним, якщо він не охоплює всіх сфер обігу фінансових ресурсів держави, відповідно до Концепції розвитку державного внутрішнього фінансового контролю, затвердженого розпорядженням Уряду № 158-р від 24.05.2005 р.

У світлі цього державі слід більш активно розвивати функцію державного фінансового контролю (ДФК), можливо, слід запровадити окремий інститут фінансових розслідувань, що на часі й обговорюється в суспільстві через запровадження окремої державної фінансової структури – фінансової поліції.

Контрольна функція державних фінансів має забезпечувати економічні, фінансові та правові умови та механізми для забезпечення державою повноцінного контролю за формуванням використанням централізованих і децентралізованих грошових фондів.

Повноцінний фінансовий контроль має запровадити реальний механізм відшкодування збитків нанесених у результаті неефективного та нецільового використання державних фінансів, виявити недоліки в організації системи управління державними фінансами, оперативно запобігати загрозам економічної та фінансової безпеки держави, в т.ч. через повернення коштів добутих шляхом зловживання з бюджетним ресурсом.

Досягнення мети в процесі ДФК повинно бути забезпечено реалізацією таких завдань:

- оцінка ефективності використання коштів державного бюджету та позабюджетних фондів головними розпорядниками бюджетних коштів;

- контроль за правильністю ведення бухгалтерської та фінансової звітності розпорядниками бюджетних коштів;

- обов'язкове запровадження управлінського обліку в бюджетному процесі з питань державних закупівель та ефективності бюджетних витрат;

- контроль за обігом коштів державних фінансів у фінансово-кредитних установах;

- контроль за механізмом міжбюджетних відносин, дотаціями та субвенціями з державного бюджету;

- контроль за резервами надходжень до дохідної частини бюджетів усіх рівнів та опрацювання пропозицій по зниженню розхідної частини бюджетів усіх рівнів.

Основою для ефективної роботи вищих органів фінансового контролю є їхня незалежність. Здійснюючи попередню експертну діяльність, вищий орган

фінансового контролю може передавати державним органам свій досвід поза межами своєї контрольної діяльності. Тобто, висловлюючи свою думку ефективності використання бюджетних коштів, вищий орган фінансового контролю має можливість на ранньому етапі вказати на можливі фінансові наслідки.

Для вдосконалення фінансового контролю необхідно таке:

- ефективного та раціонального використання державних ресурсів;
- проведення попередньої експертизи та моніторингу ефективності залучення бюджетних коштів;
- широкого впровадження форм і методів управлінського обліку в бюджетний процес;
- формування системи державного фінансового контролю, насамперед, за умов упровадження інноваційних та ефективних бюджетних програм, що спроможні впливати на підвищення рівню економічної безпеки.

Останнє потребує значних зусиль і часу з огляду на те, що насамперед змінюється ідеологія учасників бюджетного процесу, з'являється усвідомлення та відповідальність за підвищення рівня економічної безпеки.

Підсумовуючи аналіз механізму державного фінансового контролю для забезпечення економічної безпеки держави, зазначимо, що пріоритетом у сфері протидії та відведенню загрози економічної та фінансової безпеки можуть бути вирішені на сьогодні загальними скоординованими зусиллями всіх державних контролюючих органів.

У перспективі основну функцію та механізми реалізації державного фінансового контролю повинні бути максимально зосереджені в спеціалізованій державній структурі на кшталт фінансової поліції.

Негативні процеси щодо зловживань з державними фінансами вочевидь зумовлені послабленням державного управління в процесі контролю, недостатніми пропозиціями з боку науковців та громадськості до цієї проблеми.

Фінансово-кредитні інституції в Україні не виконують, на жаль, свою основну функцію – кредитування реального сектора економіки через низьку забезпеченість монетарної бази.

Різноманіття фінансових відносин, суб'єктом яких виступає держава, обумовлює правове регулювання державного фінансового контролю як важливий чинник забезпечення національних інтересів та відведенню загроз економічній безпеці держави. Головною метою є повернення віри в державні фінанси та, найголовніше, – інноваційний розвиток реального сектора економіки.

Література:

1. Про затвердження Методики розрахунку рівня економічної безпеки України : Наказ Міністерства економіки України № 60 від 02.03.2007 р. // Правові системи НАУ. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?code=v0060665-07>.

2. Гордиенко Д. В. Основы экономической безопасности государства. Курс лекций / Д. В. Гордиенко. – М. : Финансы и статистика, Инфра-М, 2009. – 224 с.

3. Науково-практичний коментар до Бюджетного кодексу України / кол. авт. [заг. ред., перед. Ф. О. Ярошенко]. – К. : Зовнішня торгівля; УДУФМТ, 2010. – 592 с.

4. *Пастернак-Таранушенко Г. А.* Економічна безпека держави. Статика процесу забезпечення / Г. А. Пастернак-Таранушенко ; за ред. проф. Б. Кравченка. – К. : Кондор, 2002. – 302 с.

5. *Савченко Л. А.* Правові проблеми процесу фінансового контролю : монографія / Л. А. Савченко, О. П. Мельник. – К. : Вид-во КиМУ, 2009. – 235 с.

6. Фінансова безпека підприємств і банківських установ : [монографія] / за заг. ред. д. е. н., проф. А. О. Єпіфанова, [А. О. Єпіфанов, О. Л. Пластун, В. С. Домбровський та ін]. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2009. – 295 с.

7. *Чепель О. М.* Економічна безпека у контексті державної економічної політики України / О. М. Чепель. – Научний вестник ДГМА. – 2009. – № 1 (4Е). – С. 301–308.

Надійшла до редколегії 19.06.202 р.

УДК 130.2 : 37.013.73

І. І. МУСІЄНКО

СОЦІАЛЬНО ОРІЄНТОВАНА МОДЕЛЬ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ ЯК ЧИННИК ПОСИЛЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Визначено основні принципи формування соціально орієнтованої моделі державного управління освітою в контексті посилення національної безпеки. Доведено, що ця модель ґрунтується на пріоритеті загальнолюдських цінностей і гуманістичної спрямованості; активізації суспільних і державних зусиль для виведення вищої освіти на рівень міжнародних стандартів і досягнень у цій сфері; модернізації системи державного управління сферою вищої освіти через її демократизацію, децентралізацію.

Ключові слова: національна безпека, освітня політика, державне управління, соціально-орієнтована модель.

This article is devoted to the definition of main principals of forming of socially-oriented model of education state management in contexts of national security of Ukraine efficiency increasing. It is proved that this model is based on priority of general human values and humanistic direction; activation of society and state affords for high education leading to the level of international standards and achievements in this sphere; modernization of system of state management in the sphere of high education through its democratization, decentralization.

Key words: national security, educational policy, state management, socially-oriented model.